



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Synopsis Annalium Societatis Jesu In Lusitania

Francus, Antonius

Augustæ-Vindelicorum, M. DCC XXVI.

Annus 1569. Soc. 30.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72313](#)

Annus 1569. Soc. 30.

Pestis Ulyssi
pone.

A Num prorsus funestum & calamitosum ingredimur. Immanissima pestilenta Ulyssiponem tam ferociter corripuit, & vastavit, ut Ulyssipo, quanta est, ob infrequentiam sit redditia par vastae solitudini, urbis cadaver. Eam pestem ob infinitam stragem, utque ab aliis pestilentis distinguant, antiqua monumenta dixerunt magnam. Mirus ardor invalidit nosfros homines infectorum servitio vitas consecrandi. Primus fuissest Provincialis Leo Henriqueus; sed vetuit pracepto obedientiae Cardinalis, usus potestate Legati à latere. Ludovicus Gonsalvius Regis Confessarius, nisi prohibitus esset, etiam Rege inciso, se miscuisset incendio.

2. Regebat Domum Professam Franciscus Henriqueus, Collegium Gaspar Alvarus. Longam historiam posidunt à nostris edita exempla. Mihi compendia scribenti solum quædam indicia laborum illustrium attingenda. Dicitur à fæmina Hispalensi malum exortum Decembri mense anni superioris. Nec à veritate res aliena, cum Hispalis exarufisset peste. Fæmina inde veniens substituit in castello divi Juliani ad ostium Tagi, cuius fabrica tunc surgebat. Malum cœpit vulgari, ut solet flamma, qua lente vires acquirit, priusquam excitet incendium. Sex & triginta Medici adeò sunt hallucinati, dum conferunt inter se, quodnam esset morbi genus, ut omnes pestilentia tabem esse negaverint. Idcirco potuit diffundi liberius, donec Julio mense amotum omne dubium. Credebatur à plebe novâ Lunâ Julii appetente subvertendam Ulyssiponem. Tantum dominatus terror panicus, ut ea cogitatio solum experimento fit abolita. Infinita multitudo, quæ se in campos, & oliveta effuderat, ad urbem, tanquam ad sepulturam, reversa.

3. Primi, qui se dicârunt contagio laborantibus, fuere nostri Domus Professæ, hos sequebatur D. Antonii Collegium. E Domo Professæ animas in eo charitatis obsequio posuere sex sacerdotes, & tres laici. Alphonsus Gilius, Franciscus Gonsalvius, Emmanuel Godinius, Michaël Esteivius, Joannes Moura, Michaël Gomius. Non sacerdotes Rodericus Sampayus, Gaspar Correa, & Georgius Alvarus. E Collegio perière alii novem: Gaspar Alvarus Rector, Gaspar Planus scholarum Praeceptor, Emmanuel Rodericius, sacerdotes; Ludovicus Bravus, Stephanus Nunius, Covmas Vasæus, Gonsalus Barreira, Antonius Alphonsus, ac Didacus Carvalius, non sacerdotes.

Opera navata
aliorum,

4. Aliorum, quibus mors pepercit, egregia fulsit opera; cum primis Balthasaris Barreiræ, qui post atrocies curariones iterum se restituit sublevandis miseris. Antonius Monserratus totus incubuit colligendis in domum certam puellis orbitate afflitis, ne periclitaretur earum pudicitia. Multa deinde virtute splenduit hoc virginum gynæcum, donec ex eo institutum est observantisimum Coenobium Monialium à diva Martha nuncupatum. Porro rem strenuè gesit Fulgentius Freirius focius adjutor, qui post diuturnam, & ærumnosam apud Cairum in Ægypto, captivitatem redemptus venerat Romanam, & inde Ulyssiponem, ubi agebat Domus Professæ Janitorem, cum pestis erupit, & sœvit. Quamvis senex & attritus laboribus, ut fatus & juvenis in curandis infirmis defudavit. Nolebat muniri antidotis, dictitans, non timere se pestem, cui asfœfactus esset Caius.

5. Cardinalis ad Borgiam scripsit, amplissimis verbis collaudans omnium, Regis, de his, qui consuluerunt infectis, charitatem laudibus cunctis majorem. Ajebat, jure qui obierunt, merito numerandos inter martyres, qui vitam profundissime in sanctissimo ministerio. Rex Sebastianus per litteras rogavit Pontificem, concederet facris iniari quadraginta de nostris ante emissa vota solemnia, ut eorum explerent locum, qui militando aduersus pestem in acie cecidissent. Verum Borgia non est vîsum uti litteris, & patrocino Regis.

6. In

6. In oppido dioecesis Conimbricensis sexdecim capita voravit pestilen- Res Conim-
bricensis gestæ.
tia. Id ubi cognitum Petro Fonsecæ Collegii Rectori, convenit Episcopum, obrutisque sacerdotem, qui miseri succurreret, ac sacramentis muniret. Gra-
tias habuit Episcopus, Societas charitatem multis extollens encomiis; se re-
medium dixit adhibuisse; si res posceret, usurum charitate se tam animosè of-
ferentium. Ab eodem P. Fonseca Visonium missus P. Dominicus Cardozus
Episcopum inter & senatum dissidia, ac Canonici erga neptem implacabile odi-
um restinxit.

7. Collegio Conimbricensi tertius Theologæ Professor additur. Mense Decembri Georgius Serranus, qui finem posuerat gubernio Eborense Collegi,
succedit in Conimbricensis administratione Petro Fonsecæ. Hic migravit Ebo-
ram laureâ Doctoris illustrandus.

8. Præter eos, quos rapuit pestilentia, vivorum numero expunctus est Mors Antonii
Correæ.
Bucellæ prope Ulyssiponem 26. Augsti P. Antonius Correa Portuensis, qui
primus erudit tirones post separationem à ceterorum commercio. Excellen-
tibus claruisse virtutibus constat ex illius vita prælo subiecta. Ebora paulo post Alvari Vieiræ.
biennium probationis mense Junio immaturâ correptus morte Alvarus Vieira
Eborense scholasticus. Dum decubuit æger, patuit, quâm altas in eo radices
virtus jecisset. DEUS erat in corde, & ore. Quidquid obedientia illi in-
junxit, sine mora executus est. Conimbricæ Franciscus Andrada Sealabitanus Francisci An-
scholasticus, virtutum omnium exemplar. Jam proluxit sanctimonia, cùm ad dradæ.
nos acceperat.

9. Non pauci Ulyssipone pestilentiae causâ fugerunt Eboram. Verùm Eboræ suc-
curredit infec-
tis peste.
urbs diligentissime custodita neminem intra muros admisit. Substitere ad mo-
nasterium Cisterciensium monialium inter oliveta. Mercatoris locupletis filia,
quæ malo perculsa venerat, brevi perit. Nec parentes, nec aliis fuit, qui
vellet sepelire. Sciebant miseri Societas charitatem Ulyssipone dilaudatam:
poscunt hominem a Collegii Rectori, qui terræ illud cadaver committeret, &
simil vivis consuleret, audiendo pœnitentes. Quisque certatim in Collegio
procuravit sibi hujusmodi provinciam. Eleæti Bernardinus de Regibus sacer-
dos, & Emmanuel Alvarus Coadjutor, qui sequenti anno martyri palmam in-
deptus est.

10. Cùm viderent nostros, de genibus, oculis manibûsque in Cœlum
sublati habuere gratias Patri misericordiarum, quid auxilio tam opportuno sibi
prospiceret. Ocyüs puellæ cadaver, terrâ obrutum, cæterisque adhibita cor-
poris, & animæ remedia. Cùm duo essent impares labori, petiverunt à Re-
ctori sufficiencias. Rursum in Collegio excitatum studium, & animorum ardor,
singulis nominari ambientibus. Missi Antonius Costa sacerdos, & Sebastianus
Alvarus. Non solùm ad collem divi Benedicti, sed etiam in diversis villis mul-
tum inde distantibus subsistebant hominum miserrimi, quibus indefensa charitate
succursum est.

11. In Collegii templo id temporis erat concursus innumerus ad con-
fessiones. Timebatur enim, ne pestis urbem popularetur. Assiduis etiam pre-
cibus nitebatur Collegium, DEum reddere propitium. Quotidie recitabantur
Litaniæ, & precatio[n]es diversæ, fiebat verberatio, jejuna statu, & pro cujusq[ue]
propensione alia sancta exercitia. Nec incalsum. Solitaires enim rediere
nostrî è tanto periculo. De perculsi tabe non multi interierunt. Vix explicari
potest, quantum ab omnibus sit laudata Societas charitas. Archiepiscopus ad
le Antonium Costam adeuntem exceptit velut Angelum, & ea dixit in Societas
commendationem, quæ pudor recensere prohibet.

12. Summos, infimosque nobis mirum conciliavit præsens erga miserri-
mos charitas. A multis annis laboratum fuerat, ut Eborense Civis Collegio
venderet aliquot terræ jugera, in qua fenestrarum erat prospectus. Nullo pre-
vio vinciri potuit. Cùm de vivis per hoc tempus exceſſisset, id ab uxore illius
vidua postulatum. Ut erat omnium de Societate magnifice sentientium opini-

one recenti imbuta, non vendidit, sed libentissimè largita est. Gratias habens Rector, promisit daturum, dum ipsa viveret, annum redditum duorum jugorum. Nullo modo vidua consensit. Vix post multas preces triennio solum dixit accepturam.

*Missiones
Collegii Ebo-
rensis.*

*Henricus Aca-
demiam suam
invisit.*

13. Ante prædictos labores per huius anni Quadragesimam in oppida diversa Evangelici præcones exierant. Etiam per Adventum Domini aliae plagæ exulta sunt. Intra urbem pari fervore per Quadragesimam desudatum. Singularis diebus Dominicis de Collegio concionaturi, & explicaturi catechesim egrediebantur sex & viginti. Rogante Oliveiræ pagi dynastæ, sibi mitti sacerdotem, respondit Collegii moderator, sacerdotes esse jam missionibus destinatos; si vellet non sacerdotem, sed in concionibus exercitum, libenter concessurum. Cui dynasta: dum concionator de Societate sit, vel coco ero contentus.

14. Ab annis multis Cardinalis Henricus suum Collegium & Academiam Eborensem cupiebat invisiere. Sæpe rumor nostris perfluerat, ipsum venire; parabantur, qua forent opus tanto Principi excipiendo, eventu semper inani. Hoc anno, quin diceret itineris finem, profectus Eboram, Calendis Maji horâ post meridiem tertiam adest Nuncius Cardinalem, quem loco distanti tribus leucis reliquisset, ad momenta præsentem fore. Ad id loci ne comitantibus, quò concederet, manifestabat.

15. Omni curâ, qui qui domi erant, incubuere ipsius habitationi, & toti Collegio parando. Sudabatur inter laborem, cùm Princeps ingreditur atrium Academiarum. Benevolentia & amoris paterni signa fuerunt plurima. Sequenti mane horâ surgendi, cùm non audisset tintinnabulum, percontatus, quid rei foret; respondere, non pulsatum, ne ejus Celsitas quietiens turbaretur: tum commendavit, ne propter se ulla in re mutaretur ordo domesticus. Altero die vespere adivit Gymnasia, ubi à Magistris plausibus penè extempore sic est exceptus, ut nihil magis ex voto potuerit contingere. Interfuit disputationibus Theologicis, & Magistro Artium gradu donando. Audivit alfabetarios de Christiana doctrina concertantes. Sub occasum solis in horto cœnavit. Dein horti culturam lustravit, & direxit.

16. Dum 4. Maji B. Virginem ab Spineto iniseret, redeuntem ad urbis portam expectabat omnis Academia in alas partita. Anteibant alphabetarii fert floreo capita coronante. Cardinali in medium sulcepto, cæpit moveri agmen Academicum magnâ pompa, infinito circumstante populo. Ubi tempulum ingressus est, habuit è suggesto Orationem Marcellus Rochia cum plausu omnium. Postea Cardinalis omnem concionem impertivit sacrâ benedictione.

17. Inter prandium disputarunt Philosophi; Theologos etiam audierat jam inter epulas. Ante solis occasum profectus Valverdum, villa est Eborensum archipræsulum. Morari diutius non potuit ob negotia publica, quæ majori ex parte ipsius humeris incumbebant. Tantam cepit animi lætitiam, ut stuparent domestici, afferentes, non posse diu Ulyssipone teneri, quin rediret Eboram. Nec eos sua fefellit opinio.

*Antonius fi-
lius Principis
Ludovici,*

18. Jam Antonius Ludovici Principis filius mense Februario Academiam suâ præsentia honestaverat, Praeceptores singulos in Gymnasiis audierat, ac Philosophos, Theologosque disputantes, hospitio intra Collegium exceptus. Mense Junio reversus ex suo Cratensi Prioratu Eboram habitavit in parte regii palatii; aliam occupabant Convictores eò trantlati. Nihil æquè Antonium recreaverat, atque intereste litterariis exercitationibus. Præsens unâ cum Archiepiscopo fuit dialogo, & declamantibus præviis divisioni præmiorum cum altioribus, tum pro inferioribus Gymnasiis.

*Sebastianus
Rex, & Cardi-
nalis Eboræ.*

19. Octobri mense Rex, Cardinalis, & cæteri Principes Eboram venere, recedentes ex Ulyssiponis vicinia propter pestilentia contagium. Universa Academia processit obviam Regi & Cardinali ad ædem D. Sebastiani extra muros, iucundum Regi spectaculum. Rex, Cardinalis, Eduardus filius Eduardi Infantis, & Antonius filius Ludovici, inter alas Academicas deducti. In Academia

mia diversis stationibus, & theatris scholastici bellè exornati, scientiarum indui personas, Regem prætereuntem elegantissimis versibus consulutabant. Templum ingresso panegyris dicta ab Academia Præfecto. Audiendis Magistris, scientiarum disputationibus, & litterariis actibus apparebat Rex quotidie nus auditor. Data in scenam tragedia de divite avaro, cuius ante fores jacuit mendicus Lazarus, Rege, & Cardinali mirum recreatis.

20. Cùm Ignatius Azebedius revertisset è Romana Curia, secum duxit ^{Ignatius Aze-}
exemplum picturæ B. Virginis à D. Luca expressæ: hanc ille sociis ostendit ^{Iudeus venit}
nimbricæ; deinde profectus Eboram, postquam obtulit venerandam nostris, ^{Romæ,}
tradidit Reginae Catharinæ: illam ipsi dono mittebat S. Franciscus Borgia.
Regina moriens eam legavit Domui Professæ Ulyssiponensi. Plurimis annis
fuit inter sacras templi reliquias, donec est translata ad sacrum templi vestiarium; ibi hodie colitur. Prima fuit, quam Pontifices permisere depingi
ex illa divi Luca. Azebedius per Mayorgam alias curavit exprimi juxta ar-
chetype, quas distribuit Collegii Conimbricensi, Eborensi, & Ulyssiponensi;
alteram secum tulerat, & cum ipsa est in undas projectus, quam dicunt conservari
in Bahiæ Collegio. Plurimum Rex favit venerabili P. Ignatio, cuius virtus sic
Eboræ non solum nostros, sed etiam externos incendit, ut ipso movente ma-
gnus numerus ex Academia in Societatem sit adscriptus.

21. Fama apud Lusitanos vulgata erat de aurifodinis Monomotapæ: ^{Nostrum cum}
Regnum est vastissimum in Africa ultra Caput Bonæ spei; ubi martyrium suspi-
nuit noster Gonfalus Silveira iussu Regis occulus. Præter alia, & hæc Gonfali ^{Franc. Barre-}
mors caulam præbuit ad invadendum bello iniquum Regem. Commenda expeditio ^{to eum Mo-}
Francisco Barreto viro præclarissimo in rebus Indicis, nam & Indianum
nomine nequaquam vulgari gubernaverat. Non defuere indicia, ut sequenti
numero dicetur, quibus conjici posset hujus expeditionis infelicitas. Barretus
sine aliquo de nostris abire reculavir. Dati sunt comites Franciscus Monclarus,
& Stephanus Lopius, ille Professus, hic spiritualis Coadjutor; Dominicus Gon-
salvius, & Gonfalus Dinisius in temporalibus adjutores.

22. Constituerant nostri ante proficationem invisere miraculum Scala-
bitanum. Cùm non occurreret aliquis è diebus, quibus populo exponitur,
obtenta facultas à Cardinali, ut januâ clausâ ipsis pateret. Unus (existimo fuisse
Monclarus) in ampulla crystallina, ubi servatur à multis saeculis incorrupta
sacra hostia, diversas conspexit figuræ, quæ perfudere animum, nescio, quo
sacro horrore, & omne. Intuitus enim crucem factam ex humanis ossibus, de-
in quædam carnis fragmenta, tum Christi illusi imaginem, qualem Pilatus ob-
tulit videndum populo. Interim Monclarus malum ominabatur expeditionis
exitum.

23. Tres naves validæ fortissimo refertæ milite, & armamentis omnibus
in expeditionem Barreto datae, 16. Aprilis egressæ Tagum. Paulò post subortâ
tempestate, è tribus una fracto malo in portum redit. Duæ ad æquatorem
provectæ, quem expansis velis transfluit navis minor: at prætoria collegit vela,
idcirco opportunitate neglectâ septem supra sexaginta dies consumpsit, priusquam
superaret æquatorem, ad Brasiliam dein appellere coacta.

24. Sub finem Januarii sequentis anni, rursus itinere suscepito, tenuit
Mossambicum die 16. Maii. Post infinitos rerum casus, Barretus anno 1573.
Cuama flumine ascenso, & bello felicibus initio per Senam & Teten colonias
Lusitanorum illato hostibus, cessit retro propter pestilentis morbos, qui major-
rem exercitus partem corruerant; & ipse ex eadem tabe decessit è vivis. De
nostris periæ duo coadjutores. Monclarus cum alio sacerdote, & exercitus
reliquis Mossambicum revertit; inde Goam profectus, annis sequentibus ve-
nit in Europam Procurator, ac reverius ad Indiam. Vir fuit ad quæque diffi-
cilia magnis animis, nunquam à Barreti latere diceffit. Ille misericordia unicum
solatium, & remedium. Natus Vifonii, Societatem Conimbricæ ingressus.
Credimus, Regem Sebastianum ideo per suos hanc suscepisse expeditionem

Mo-

Monomotapæ, ut barbaris aurifodinas tradentibus, abundè sibi esset pecuniarum, quibus sustineret immensum sumptum Africani belli, quod jam secum meditabatur. Verùm hujusmodi Monomotapensis expeditio prælusuſit tanquam vaticinium infelicitati Africane.

Annus 1570. Soc. 31.

Ignatii Azebedii, & sociorum glorioſo martyrio illustrem.
Veniens Romā destinatus Brasiliæ Provincialis optimos Comites elegit
in Provinciis Hispaniæ ex facultate Borgiæ Generalis: Lusitanos paria-

dore succedit, inq; Vallem - Rosalem cohortem suam felicissimam coēgit: villa
est Collegii Ulyssiponensis sita trans Tagum: illic cum sociis vitam duxerat plā-
nē cœlestem. Navem S. Jacobi tandem cum sociis 39, concedit, prætoriam
Ludovici Vasconcellii Brasiliæ Praefecti P. Petrus Diasius cum sociis supra viginti;
aliam navem dictam ob orphanis, quòd multos pueros parentibus or-
bos veheret, P. Franciscus Castrius cum duobus. Præter hos ferebant quām
plurimi vel in itinere, vel in Brasiliæ Societati adjungendi, si dies ipſa dignos
ostenderet. Omnes explebant numerum sexagesimum nonum. In navi mo-
rem vivendi instituit Ignatius, quem observaverant in Collegiis.

1. Appulsa classis ad insulam Madeiransem. Cæterà relicta ibi classe,
necessarium fuit mercatoribus navis à S. Jacobo adire Fortunatas, sive Canarias
insulas. Prope Palmam navis Lusitana ab hæreticis Gallis Rupellensibus Duce
Jacobo Soria capta est post pugnam non incruentam. Diverlo mortis genere
noſtri cum Duce Ignatio sunt occisi in odium fidei. Loco unius, quem ad
culina ministeria fervarunt hæretici, suffecit Deus scholaſticum, ut exploretur
quædragenarius numerus. Ignatius in undas conjectus manu tenebat imaginem
Deiparentis, quam nec post mortem hostes illi evellere poterant. Parco refe-
rendis singulorū nominibus, quòd paſſim obvia ſint in historiis Societatis.
Ignatius Azebedius, domo Portuensi, Iuſtissimā natus proſapiā, vel si abſ-
ſet martyrii gloria, æquavit viros noſtræ Societatis prætantissimos. Paſſi ſunt
15. Julii, excepto Simone Costa, qui die ſequenti collo ſecto in mare provo-
latus.

Initium Col-
legiū Madei-
renſis.

3. Factum initium Madeirenſi, & Angrenſi Collegio. Primi Conditio-
res 9. Martii ad Madeiram ſunt profecti ſex de noſtris, Emmanuel Sequeira fu-
turus Rector, Petrus Quareſma docteurus quæſtiones de conſientia, Melchior
Oliveira ad excipiendas confeſſiones, Valcus Baptista nondum ſacerdos ad tra-
dendam Rhetoricam. Aliorum nomina non inveni explicata. Intra nonum
diem ad insulam perveniēre. Ob peſtem Ulyſſiponensem multis diebus ab ur-
bis ingressu prohibiti morabantur in villa cuiusdam Fernandi Favelæ prope
ſacram ædicularum B. Virginis ab auxilio. Fuit illa ædicula domus prima, quam
hæretici, cūm urbem caperent annis ſuperioribus, diripuerē.

4. Poſt legitimam expurgationis moram conductā in urbe domo ad
ædem S. Sebastiani commigravimus. Die 6. Maii dicatā diu Joanni ante por-
tam Latinam aperta Gymnaſia moralis ſcientiæ, & Latinitatis, oratione perele-
ganti habitā à Vasco Baptista. Propterea Collegium ſacratum fuit S. Joanni
Evangelistæ. Fundatorem agnoscit Regem Sebastianum. In hac domo ex-
ceprus Azebedius cum sociis, quorum multos Emmanuel Sequeira erudit̄erat in
Eborenſi tirocinio.

5. Difficile credi potest, quām corrupti forent hominum mores. Vix
erat, qui concubinam non aleret. Quid? quòd non censeretur inter nobiles,
quisquis tali probro careret. Quòdque execrandum magis, ipſi presbyteri pel-
lices, tanquam legitimas uxores domi retinebant: filiorum baptismata fiebant
cum pompa & comitatu ex eorum domibus ad templum, ut moris est cum prole
legitimo thoro nata. Ex ejusmodi pastoribus, perſpicue conjicitur ſtatus oviū.
Verbo,